

naslov: Rozmanova ulica 28, 8000 Novo mesto, Slovenija telefon: 07/393 46 00 telefaks: 07/393 46 01 e-pošta: knjiznicannm@nm.sik.si spletni naslov: www.nm.sik.si

Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto: digitalizacija - med udobjem in izzivom

Preden se podamo v svet digitalnih knjižničnih zakladov je nujen nekoliko drugačen uvod. Splošne knjižnice v Sloveniji so organizirane na osnovi tako imenovane območnosti pod okriljem Ministrstva za kulturo Republike Slovenije in Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani. V Sloveniji je [10 osrednjih območnih knjižnic](#), ki za ostale knjižnice v svojem območju opravljajo naloge koordinacije in svetovanja. [Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto](#) je ena teh osrednjih območnih knjižnic, ki na svojem območju strokovno povezuje v območno mrežo [Knjižnico Pavla Golie Trebnje](#), [Knjižnico Brežice](#), [Knjižnico Sevnica](#), [Knjižnico Črnomelj](#), [Ljudsko knjižnico Metlika](#), [Knjižnico Kočevje](#) in [Knjižnico Miklova hiša Ribnica](#). Glavnina področja digitalizacije knjižničnega gradiva sodi v domeno programa območnosti. Obseg in vsebina gradiva za digitalizacijo sta usklajena med knjižnicami območja, določena s programom in podprta s strani [Ministrstva za kulturo Republike Slovenije](#). Predmet digitalizacije je knjižnično gradivo posebnega pomena za zgoraj opredeljeno območje. V Knjižnici Mirana Jarca smo z digitaliziranjem gradiva začeli leta 2003 in do danes digitalizirali skoraj vse, kar ni avtorskopravno zavezano. Prav avtorskopravni odnosi ter (ne)ločevanje tržnega od simbolnega predstavljajo izziv digitalizaciji, posebej na področju kulturne dediščine.

Udobje: kaj in kje?

Knjižnica Mirana Jarca torej že skoraj dvajset let uporabnikom nudi hitro in enostavno pot do gradiva, ki ga hrani. Iz domačega naslonjača lahko listamo po lokalni splošni in strokovni domoznanski periodiki od konca 19. stoletja do danes, npr. [Dolenjske novice](#), [Dolenjski list](#), [Revija Rast](#), [Kostanjeviške novice](#), [Posavska straža](#), [Belokranjec](#), [Dolenjski gozdar](#), po glasilih v 2. polovici 20. stoletja velikih industrijskih obratov kot so bili [Labod](#), [Novoteks](#), [Pionir](#), [Beti](#), in šolskih glasilih 2. polovice 19. in [1. polovice 20. stoletja](#), pasemo radovednost nad redkim domoznanskim tiskom [Matije Kastelica Nebeški cilj iz 1684](#), ali pa kar nad [Slavo Vojvodine Kranjske Janeza V. Valvasorja](#). Pregledujemo lahko [razglednice](#) in [fotototeko slovenskih gradov](#), [cerkva](#), [občudujemo zbirke ekslibrisov](#). Številne, predvsem slikovne, zbirke so tako že povsem digitalno dostopne na daljavo ali v prostorih knjižnice na namenskem računalniku in arhivirane v lastnem digitalnem repozitoriju. Nenazadnje digitalizacija vključuje tudi zgodbe, fotografije in drugo gradivo, ki jih z nami dobrohotno delijo naši uporabniki v okviru akcije Zbiramo spomine.

Težišče digitalnih zbirk se je postopoma preneslo v organizirana digitalna okolja. Poleg Vzajemnega bibliografskega sistema COBISS pod okriljem Izuma, je možno najti digitalizirano gradivo tudi na [Kamri](#), ki je spletni portal digitalizirane kulturne dediščine slovenskih pokrajin. Gre za spletno mesto, ki združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva v knjižnicah in drugih lokalnih kulturnih ustanovah. Vsebine na [Kamri](#) so predstavljene kot zgodbe s spremnimi besedili in pripadajočimi digitaliziranimi objekti in metapodatki. Tudi gradivo in podatke, ki jih zbiramo vsako leto v okviru akcije [Zbiramo](#)

[spomine](#), ko povabimo vse, ki bi želeli z nami deliti svoje zgodbe, fotografije in druge predmete, objavimo na Kamri. Preko [Albuma Slovenije](#) na tem portalu lahko tudi sami prispevate vsebine v skupni fond spominov, saj je namenjen zbiranju digitalnih kopij fotografij iz družinskih albumov, pisem, dokumentov in ostalih predmetov, zaprašenih na podstrešju. Odgovorna za portal Kamra je [Osrednja knjižnica Celje](#). Naslednji portal je [Digitalna knjižnica Slovenije \(Dlib\)](#), ki je, kot že ime pove, knjižnica na spletu. Prinaša pisne kulturne zaklade Slovenije, raritete slovenskih knjižnic, hkrati pa omogoča dostop do najnovejših strokovnih člankov in drugih celotnih besedil.

Obisk spletnega knjižničnega gradiva je v porastu. Še posebej je bilo to evidentno v letošnjih okoliščinah epidemije bolezni covid-19. Uporabniki so v času zaprtja knjižnic množično dostopali do gradiv v Digitalni knjižnici Slovenije. Digitalizirane zbirke, ki smo jih objavili na portalu Kamra, so lahko v pomoč tudi v šolskem procesu, npr. pouk slovenščine in zgodovine v srednji šoli.

Izziv: kulturna dediščina

Dostopnost gradiva tako ni več vprašljiva. Največja zagata se kaže na področju avtorskih pravic, še posebej v digitalnem okolju: kako obvladovati trend naraščanja digitalnih vsebin, še posebej v povezavi s specifičnim področjem, kot je (pisna) kulturna dediščina, oziroma kako nadzorovati javno rabo digitaliziranih gradiv, da ne prihaja do zlorab? Pojavljajo se namreč zahteve zainteresirane javnosti, naj nosilci avtorskih pravic na gradivu in knjižnice kot skrbnice nacionalno pomembnega gradiva zgolj uredijo avtorskopravni odnos in poskrbijo, da bo vse gradivo digitalizirano ter dostopno najširši javnosti. Knjižnica je varuhinja gradiva, ki razpolaga z določenim znanjem na področju digitalnih vsebin in nosi tako etično kot finančno odgovornost za gradivo, ki ga hrani. Z dogovorom med knjižnico in uporabnikom digitalnega gradiva lahko vsaj do neke mere omejimo načine razpolaganja z digitalnim dokumentom in omogočimo njegovo sledljivost.

Podobno vprašanje obstaja tudi pri digitalizaciji in javni rabi določenih zbirk. Pri digitalizaciji pisne kulturne dediščine gre pogosto za gradivo, ki mu lahko z neprimerno množično dostopnostjo na spletu odvzamemo njegov posebni pomen in (nehote) razvrednotimo. S tem gradivom je potrebno ravnati premišljeno in bolj obzirno kot z drugim knjižničnim gradivom, kar pa ne izključuje njegove dostopnosti. Še več, digitalizacija poleg lažje in hitrejše dostopnosti določenega posebnega knjižničnega gradiva posredno predstavlja tudi njegovo zaščito, podaljšanje življenjske dobe, in je tudi z vidika varovanja in zaščite knjižnične kulturne dediščine nepogrešljivo orodje.

Sklep

Današnje tehnološke zmožnosti nudijo knjižnicam dodatno pot k izpolnjevanju njihovega poslanstva. Omogočajo dodatne načine dostopnosti knjižničnega gradiva najširši paleti uporabnikov. Z znanjem, izkušnjami in sodelovanjem z drugimi strokami knjižnica smelo krmari med množično dostopnostjo in ohranjanjem pomena (domoznanskega) knjižničnega gradiva.